

Gesprekken waar je wat aan hebt

Ontwikkelingsgerichte gesprekken

In ontwikkelingsgericht onderwijs wordt veel met elkaar gepraat. Gesprekken zorgen voor verbindingen tussen de kernactiviteiten en verdiepen de inhoud van spelactiviteiten en het thema in de groep. Gesprekken zijn ook nodig om jezelf en de groep te leren kennen. Je bent er altijd als persoon bij betrokken. Wat zijn ontwikkelingsgerichte gesprekken binnen Basisontwikkeling? En welke rol speel je als leerkracht eigenlijk bij dit soort gesprekken?

Bea Pompert is werkzaam bij De Activiteit en netwerkclub van HJK

In de groep 2/3 van leerkracht Tessa is het thema 'Dierentuin'. Eén van de activiteiten in de klas is het ontwerpen en bouwen van een dierentuin met de favoriete dieren van de groep. Elke dag zit de hele groep wel even om de dierentuin heen, om het maakproces te volgen en dit met elkaar te bespreken. De kinderen hebben er altijd veel over te vertellen en te vragen aan elkaar. Een groepje leerlingen heeft een krokodillenvijver aan de dierentuin toegevoegd. Yvy ziet het direct: 'Ik vind de vijver heel mooi en de krokodillen gevaarlijk. Ze kunnen je opeten.' Verschillende kinderen reageren en geven aan de krokodillen ook gevaarlijk te vinden.

Krokodillengevaar

Juf Tessa vraagt aan de kinderen wat ze vinden van de plek van de krokodillenvijver, in het midden van de dierentuin: 'Praat er eens over met het kind naast je.' Na enkele minuten vraagt ze de ideeën van de tweetallen terug en komen de volgende gedachten in de groep naar voren: 'Wel goed, maar gevaarlijk zonder hek', 'Groot', 'Niet groot voor zoveel krokodillen', 'Hoe lopen de paden eromheen?' en 'Hoe kom je bij de olifanten?' Dat laatste punt vinden veel kinderen van belang. Omdat de krokodillenvijver in het midden ligt, zijn de andere dieren minder goed te bereiken. 'Een brug is handig', oppert Tim. 'Een veerboot kan ook', reageert Nicky. Alle kinderen zijn geraakt. Dit moet worden uitgezocht en verder besproken.

Kenmerken goede gesprekken

In de volgende dagen vinden allerlei gesprekjes plaats en worden er diverse oplossingen uitgedrukt. Er worden verschillende bruggen gemaakt, maar ook vloten en bootjes. Ook bij deze constructieve activiteiten vinden gesprekken plaats. Bij de gesprekken over het bouwen van

bruggen en vloten, maakt juf Tessa gebruik van allerlei informatieve boeken en boeken met foto's van bruggen, maar ook van boeken met werktekeningen van vloten en prentenboeken over krokodillen. Hierbij wordt duidelijk welke kenmerken goede gesprekken in Basisontwikkeling hebben:

- Ze 'gaan ergens over' en de kinderen 'hebben er iets mee';
- Er is sprake van gezamenlijke betekenisverlening, ruimte voor eigen inbreng en ideeën. De anderen gaan door op wat je zegt en er is geen sprake van goed of fout;
- Het verhaal dat de deelnemers opbouwen, wordt verrijkt met noties en concepten die de leerkracht inbrengt om verder te kunnen, zoals vragen die uitnodigen tot reflectie, iets uitleggen en informatie toevoegen, een verhaal lezen of een illustratie toelichten;
- Er is afwisseling in gespreksmomenten, met leerkracht en zonder leerkracht, waardoor er veel ruimte is voor de kinderen om samen te praten en na te denken.

Typen gesprekken

In Basisontwikkeling vinden gespreksactiviteiten altijd en overal plaats. Soms ligt het initiatief bij de leerkracht, soms bij de leerlingen, maar altijd gaat het om 'echte' gesprekken. Die ontstaan als er een open sfeer in de groep is en als de leerkracht de inbreng van de kinderen serieus neemt, en daarin kansen ziet om leerprocessen uit te lokken. Leerkrachten plannen hun gespreksactiviteiten door het hele curriculum heen. Deze typen gesprekken komen aan bod: onderzoekende gesprekken bij het thema in de klas, gesprekken in spelactiviteiten, gesprekken bij boeken, verhalen en eigen teksten en gesprekken in de groepskring. Ik ga in dit artikel verder in op onderzoekende gesprekken en gesprekken in spel.

Het ontwerpen en bouwen van een dierentuin met de favoriete dieren van de kinderen leidt tot interessante gesprekken

Onderzoekende gesprekken

In Basisontwikkeling gaat het om het op gang brengen van betekenisvolle, thematische spelactiviteiten waarbij de vragen, ideeën en kwesties die kinderen inbrengen het uitgangspunt zijn. Daarover gaan de gesprekken. We noemen ze onderzoekende gesprekken, omdat de kern wordt gevormd door een onderwerp, vraag of kwestie die hardop denken stimuleert. Het willen onderzoeken staat voorop. Het gaat niet om 'wellesnietes' of goed of fout. Dikwijls worden bronnen ingezet om verder te komen in het denken en het taalgebruik van de kinderen.

Hebben kikkers tanden?

In de groep 1/2 van juf Chantal wordt kikkeronderzoek gedaan. De leerkracht zit met een groepje leerlingen om de grote slootbak heen. Ze bekijken in alle rust wat zich allemaal afspeelt in die bak. Eerst verwoorden de kinderen wat zij zien, wat hen opvalt en wat ze al weten over het slootleven. Soms bekijken ze de grote slootplaat om iets te controleren over een dier of plant. Langzaam maar zeker gaan de uitingen van de leerlingen vooral over de kikkervisjes en kleine kikkertjes in de bak. Een van de kinderen vertelt over soorten kikkers, bijvoorbeeld een brulkikker. Als juf Chantal vraagt of er nog belangrijke zaken zijn om te willen weten, wordt er geknikt en verwoorden enkele kinderen een vraag. Een belangrijke kwestie voor alle kinderen is om te onderzoeken wat kikkers eten om te groeien en of ze net als wij tanden hebben. De kinderen denken dat kikkers geen tanden hebben, maar wel een tong. Zullen ze alles zomaar doorslikken? Het gesprekje wordt afgesloten en de leerlingen noteren hun vraag door te tekenen en/of te schrijven (zie de afbeelding hiernaast voor een voorbeeldtekening). De leerkracht vraagt aan de

kinderen hoe ze nu verder moeten. Daar weet het groepje wel raad mee. Ze gaan zoeken in boeken en als ze niets vinden, kunnen ze vragen stellen aan een 'beterweter', een boswachter misschien? 'Want', zegt Lex, 'wij weten nog niet zeker of ze geen tanden hebben.' 's Middags nodigt juf Chantal het groepje uit om verder te praten. Ze heeft een tekstje gevonden met een illustratie erbij over de kikkertanden. Er ontstaat een nieuw gesprek. Eerst over de illustratie en daarna over de tekst, nadat juf Chantal die heeft voorgelezen. Best een pittig stukje, maar al pratend komen ze er samen goed uit. De kinderen ontdekken hoe de kikker zijn tong en kiezen gebruikt en schrijven en tekenen wat zij geleerd hebben op hun onderzoekspapier. In dit voorbeeld zien wij hoe taalvaardigheid, wereldkennis, woordenschat en beginnende geletterdheid binnen gesprekken gestimuleerd kunnen worden.

Onderzoekspapier gebruiken

Gesprekken in spelactiviteiten

Basisontwikkeling is een spelgeoriënteerd curriculum. Naast thematiseren, vormt het opbouwen van spelverhalen een leidraad voor het werken in de groep. Spelverhalen zijn door leerlingen opgebouwde narratieven met een 'kop en een staart', die verbonden blijven aan de rollen die zij uitspelen en die zorgen voor verbinding met andere activiteiten en vakdomeinen.

Kleine wasjes, grote wasjes

In de 1/2 groep van juf Eva gaat het over de wasserette. In het lokaal richten de kinderen, samen met de leerkracht, een spelhoek in waar de poppenwas gedaan kan worden. De kinderen spelen de rol van wasseretted medewerker of klant met

>>

Gespreksactiviteiten

Gespreksactiviteiten waarin gecommuniceerd wordt over interessante onderwerpen en waarin leerlingen ruimte ervaren voor een eigen inbreng, dragen bij aan de persoonsontwikkeling van jonge kinderen. Het gaat dus niet alleen om de taaldenkontwikkeling, maar ook om sociaal-emotionele en brede ontwikkelingsaspecten als samenwerken, communiceren, plannen maken, onderzoeken en de wereld verkennen en daarop kunnen reflecteren. In goede gesprekken ervaren kinderen dat zij een stem hebben in de groep en dat zij hun eigen verhalen kwijt kunnen. Ze ervaren dat andere leerlingen die ruimte ook krijgen en dat jouw inbreng daaraan verbonden kan worden. Zo raken de kinderen betrokken op elkaar. Communicatie met klasgenoten bevordert de sociale ontwikkeling. Volgens Van Oers (1995) gaat het hierbij om:

- Je durven uiten: je eigen verhaal, opvatting of idee naar voren brengen;
- Je richten op de ander en proberen je zo uit te drukken dat de ander je gaat begrijpen;
- Begrijpen dat er andere ervaringen en meningen zijn en daarmee leren omgaan;
- De ander laten uitspreken, actief luisteren en niet in de rede vallen.

vuile sokken of andere vieze was. Rond dit spel worden gesprekken gevoerd waarin diverse kwesties aan de orde komen. De gesprekken worden gebruikt om met elkaar een probleem op te lossen. In de wasserette speelt een prijzenkwes- tie. Soms kost het wassen van de sokken € 5, dan weer € 1 of € 10. De leerkracht gaat met een groepje in gesprek om dit probleem te bespreken en samen komen ze uit op een vaste prijslijst die vervolgens gebruikt kan worden in het spel (De Waard, 2015).

Wat doet de leerkracht?

Ontwikkelingsgerichte gesprekken voeren met elkaar vraagt om een sensitieve en responsieve leerkracht. Sensitief wil zeggen: gevoelig voor de signalen die kinderen afgeven. Goed kijken en luisteren, daar de tijd voor nemen en laten merken dat je aandacht hebt en je best doet om hen te begrijpen. Je bent responsief als je reageert op de signalen en verhalen door actief te luisteren, iets terug te geven of te verwoorden. Maar de leerkracht doet meer om goede gesprekken te voeren, namelijk goede gespreksonderwerpen vaststellen, communicatie en taalproductie bevorderen en observeren en evalueren.

Goede gespreksonderwerpen

Goede gespreksonderwerpen zijn alle onderwerpen waarover kinderen kunnen en willen praten. Daarnaast moeten zij weten waar in het gesprek 'naar toegewerkt' wordt. Het gaat om finetunen op de kwestie, de vraag, het probleem of het verhaal. In de groep van leerkracht Sabrina gaan de gesprekken in de bakkerij over zaken als: 'Hoe werkt de oven?', 'Hoe weeg je de ingrediënten af?' en 'Welke soorten brood bakt de bakker?' Samen achterhalen wat we weten en bedoelen, lukt het

best als de tijd genomen wordt om uit te wisselen, te verhelderen, verschillen en overeenkomsten in beeld te krijgen en om meerdere gezichtspunten bij elkaar te krijgen. Je gaat door op wat het kind inbrengt en ondersteunt als iets onduidelijk wordt.

Voorzichtig met vragen

In goede gesprekken stellen leerkrachten vooral open vragen. Dit is van belang om de spreektijd van de kinderen te vergroten en hun bijdrage te verdiepen (Damhuis, 2015). Goede vragen scheppen ruimte voor een eigen inbreng en de eigen wijze van zeggen en 'hardop denken'. Voorbeelden van open vragen zijn: 'Wat vind jij daarvan?', 'Hoe ging dat, wat gebeurde er?', 'Hoe werkt dat?' en 'Hoe zit dat, denk je?'

Observeren en evalueren

Als leerkracht heb je observatiegegevens nodig om gespreksactiviteiten te kunnen evalueren en om de ontwikkeling van je leerlingen in beeld te krijgen. De observaties richten zich op:

- **Betekenenissen en motieven van de kinderen:** waarover praten de kinderen graag en hebben zij plezier in deelname aan gesprekken?
- **Communicatieve vaardigheden:** kan de leerling zichzelf duidelijk maken, is het kind in staat om gericht te luisteren, vragen te stellen en beurtwisseling te respecteren?
- **Ontwikkeling van taal en denken:** kan het kind ervaringen, gevoelens en gedachten verwoorden, heeft de leerling voldoende woordenschat, kan de leerling eenvoudige (benoemen) en complexe (relaties leggen, voorspellen, vergelijken, motiveren en redeneren) taaldenkfuncties gebruiken?

Reflecteren op eigen rol

In Basisontwikkeling wordt op gespreksactiviteiten gereflecteerd in het dagelijks logboek, zodat leerkrachten zicht houden op de ontwikkeling van de leerlingen en ook blijven nadenken over hun eigen rol. (Zie ook het kader 'Gespreksactiviteiten' op deze pagina.)

Literatuur

- Damhuis, R. (2015). *Taaldenkgesprekken voor jonge kinderen*. Utrecht: Interne publicatie Lectoraat Interactie en Taalbeleid Marnix Academie.
- Oers, B. van (1995). Cultuuroverdracht als reconstruerende activiteit. *Pedagogisch Tijdschrift*, 20 (4), 263-275.
- Waard, H. de (2015). Kleine wasjes, grote wasjes. De inzet van prentenboeken binnen spelcontexten. *HJK*, 42 (9), 10-13.